

NB Doktoravhandling!

105835

«til Landets For-
ngen får stor handle-
naturligvis ikke sette
og «til forsvar av
integritet og selvsten-
ikke f.eks. landets

endighet og integritet,
me' andre land også
ne være medlem av
o. bundet og de
å også kunne slutte
slik som det gjorde
s or i asjon. Norge
eller mindre fast be-
t med våpenmakt —
n, selv om det ikke er
yr at Norge er med på
en at den umuliggjør
se i kollektivt forsvar
il å verge landet, som
eller ikke nødvendigvis
e mot dens ideologiske
tiltak som fremmer
or å delta i en væpnet
enhold til art. 42 i de
nd erklærer krig mot
em av Atlanterhavs-
k som en krig «til
t for ig kunne inn-
ngrepet et annet land
m en slik krigserklær-
sig forpliktelse. Hvis
et av tredje makt B
også kunne begynne
et vår allierte A men
e stater mot alle an-
ir mer effektivt. Men
ke de felles forsvars-

muligheter. Å erklære krig bare for å skaffe vårt land økonomiske
fordeler ved fredsoppgjøret er neppe forenlig med bestemmelsen
om at kongen bare kan begynne krig til landets forsvar.

Det kan i denne forbindelse være grunn til å se litt nærmere
på erklæringen om krigstilstand mellom Norge og Japan under
siste verdenskrig, en erklæring som ble utferdiget med Stortingets
samtykke.

Japan hadde ikke erklært Norge krig. Noen norsk krigserklær-
ing ble heller ikke utferdiget så lenge den norske regjering var i
London. Norges forhold til Japan ble imidlertid drøftet av regjer-
ingen under oppholdet i Storbritannia. Som følge av en henven-
delse fra Nortraship,²⁴ hvori det ble anbefalt at Norge skulle
erklære Japan krig, ble det 10. januar 1942 satt opp et notat om
saken i utenriksdepartementet, som ikke førte til noe skritt fra
regjeringens side. I et telegram fra utenriksdepartementet til
legasjonen i Kuibysjev (Sovjet-Samveldet) av 28. januar 1942
ble det på forespørsel opplyst at de diplomatiske forbindelser
med Japan var avbrutt, uten at Norge formelt var i krig med
Japan. I et brev til den britiske minister, Collier, av 12. april
1942²⁵ ble det på forespørsel meddelt ham at Norge ikke betraktet
seg som værende i krig med Japan. Brevet var riktignok under-
tegnet av en av utenriksdepartementets sekretærer og var formet
som et privatbrev, men dets innhold var på forhånd blitt be-
handlet i regjeringen, hvor det hersket enstemmighet.²⁶ I et
notat av 20. november 1943 ga daværende byråsjef Reusch i
utenriksdepartementet en oversikt over det som inntil da var
skjedd i saken.²⁷ Han fremholdt at det ikke forelå noe som kunne
tydes som norsk vilje til å være i krig med Japan (og Italia), men
at det tvertimot fantes meget som ga uttrykk for den motsatte
vilje. Han skrev også at han personlig antok at vi ikke ville hatt
anledning til å istandbringe krigstilstand med de to land, da grl.
§ 26 bare ga kongen rett til å begynne krig til landets forsvar.
Utenriksminister Lie forela det notat som byråsjef Reusch hadde
laget, for daværende minister Bull. Denne skrev en P.M. om
saken datert 23. november 1943.²⁸ Han fremholdt at legasjonen i
Stockholm, som han bestyrte, og han personlig, hadde gått ut
fra at Norge var i krig med Tyskland, men ikke med noen annen
stat. Han nevnte at det etter grl. § 26 kunne reises sterk tvil om
hvorvidt regjeringen hadde grunnlovsmessig adgang til å erklære

Erik Colban: "Stortinget og utenriks-
politikken"
(Universitetsforlaget)

Japan krig. Han konkluderte med å fraråde en slik krigserklæring. Utenriksminister Lie forela Bulls P.M. for statsminister Nygaardsvold, som i en påtegning i marginen erklærte seg enig med Bull. Deretter tok Lie saken til etterretning, d.v.s. at det ikke ble foretatt noe mer med den.

Etter at Norge var blitt befridd ble spørsmålet tatt opp igjen. Så sent som i et hemmelig stortingsmøte 21. juni 1945 sa utenriksminister Lie bl.a.: «Hittil har vi under denne verdenskrig — den såkalte verdenskrig nr. 2 — folkerettslig sett bare vært i krig med Tyskland, selv om Norge gjennom sin handelsflåte og også ved militære styrker har deltatt i krigføring mot Italia og Japan».²⁹ Men ved en hemmelig kgl. resolusjon av 6. juli 1945 og etter at Stortingets samtykke var blitt innhentet på forhånd,³⁰ ble det besluttet å tilstille de allierte regjeringer, den finske, islandske og svenske regjering samt den japanske regjering en formell erklæring om krigstilstand mellom Norge og Japan i samsvar med et av utenriksdepartementet utarbeidet utkast. Erklæringen hadde følgende ordlyd:

«Helt siden 7. desember 1941 har det foregått krigshandlinger mellom Norge og Japan. Hittil har hverken den norske eller den japanske regjering gitt formelt uttrykk for at det består krigstilstand mellom Norge og Japan. Den norske regjering fant det for sitt vedkommende riktig å vente med å avgi en formell erklæring inntil den igjen var på norsk jord.

Etter at Norge nå er blitt befridd og de norske konstitusjonelle myndigheter atter utøver sine forfatningsmessige funksjoner i landet, vil den norske regjering, for å bortta enhver tvil med hensyn til det forhold som faktisk hersker mellom Norge og Japan, formelt fastslå at det består krigstilstand mellom disse land, og at slik krigstilstand har bestått siden 7. desember 1941.»

I stortingsproposisjonen om saken,³¹ som er datert 29. juni 1945, står det at hverken den norske eller den japanske regjering formelt har gitt uttrykk for at det besto krigstilstand mellom Norge og Japan og at den norske regjering for sitt vedkommende fant det vanskelig å avgi noen formell erklæring om krigstilstanden så lenge den satt i et fremmed land. Den anså det riktig å vente inntil den kunne forelegge saken for Stortinget «både av hensyn til sakens politiske rekkevidde og til den tvil som kanskje kunne oppstå i forbindelse med tolkingen av grl. § 26, der det står at kongen har rett til å begynne krig til landets forsvar.» Proposisjonen

påpeker deretter at det mellom Norge og Japan 1941 kom med i den allerede denne dag begynt og som også var blitt senket og som også annen norsk eiend på sin side, gjennom har kampen mot Japan.

Deretter går proposisjonen de norske erstatningskrav fremdeles var usikkert i hv den britiske regjering ville spørsmålet om disse krav departementet antok at vi vene skulle fremmes, hvis vi var i krig med Japan. R bestående krigstilstand gjorde idet Norge i så fall ville ha vilkårene skulle utarbeides, uten erstatningskravene også Norge kunne være interesser med Japan, så som krav om bindelse med de alliertes over løst av den japanske handel fordeler, krav om utelukkelse sten, muligens overtagelse av og krav om krigsmateriell, kan være av stor betydning for gj

Selv om proposisjonen nevnte tyde på at det hersket krig mellom åpenbart at den egentlige årsaken om krigstilstand var at den når den skulle fremme Norge krav under fredsoppgjøret. I føyes at også andre hensyn har sjøfolk i Stillehavet og til våre å ha lest proposisjonen — at teresser hadde vært til stede, så med japanerne aldri sett dage

en slik krigserklæ-
M. for statsminister
en erklærte seg enig
etning, d.v.s. at det

spørsmålet tatt opp igjen.
juni 1945 sa uten-
denne verdenskrig —
re vært i krig
handelsflåte og også
Italia og Japan». ²⁹
uli 1945 og etter at
hørte, ³⁰ ble det be-
finsk, islandske og
en formell erklær-
i samsvar med et
Erklæringen hadde

ått krigshandlinger
den norske eller den
det består krigstil-
gjering fant det for
n formell erklæring

ske konstitusjonelle
essige funksjoner i
er tvil med hen-
Norge og Japan,
m di land, og at
r 1941.»

atert 29. juni 1945,
nske regjering for-
nd mellom Norge
edko. iende fant
om krigstilstanden
det riktig å vente
«både av hensyn
om kanskje kunne
6, der det står at
ir.» Proposisjonen

påpeker deretter at det faktisk hadde foregått krigshandlinger mellom Norge og Japan helt siden sistnevnte land 7. desember 1941 kom med i den annen verdenskrig. Det nevnes at japanerne allerede denne dag begynte å beslaglegge norske skip, at norske skip også var blitt senket og at norske sjøfolk som falt i japanernes hender var blitt behandlet som krigsfanger. Videre påpekes det at også annen norsk eiendom enn skip ble beslaglagt og at Norge på sin side, gjennom handelsflåtens innsats, hadde bidratt til kampen mot Japan.

Deretter går proposisjonen over til å behandle spørsmålet om de norske erstatningskrav overfor Japan. Det fremholdes at det fremdeles var usikkert i hvilken utstrekning den amerikanske og den britiske regjering ville støtte de norske erstatningskrav og at spørsmålet om disse kravets prioritet ikke var avgjort. Utenriksdepartementet antok at vi ville stå sterkere juridisk sett når kravene skulle fremmes, hvis det også formelt ble gjort helt klart at vi var i krig med Japan. Rent faktisk ville en erklæring om den bestående krigstilstand gjøre det lettere å vareta norske interesser, idet Norge i så fall ville ha krav på å bli representert når freds-vilkårene skulle utarbeides. Proposisjonen fremholder at det foruten erstatningskravene også kunne være en del andre saker som Norge kunne være interessert i å få fremmet under fredsoppgjøret med Japan, så som krav om visse fordeler for vår skipsfart i forbindelse med de alliertes overtagelse av oppgaver som tidligere ble løst av den japanske handelsflåte, krav om visse handelspolitiske fordeler, krav om utelukkelse av japansk konkurranse i hvalfangsten, muligens overtagelse av en del av den japanske fangstflåte, og krav om krigsmateriell, kanskje særlig krigsfartøyer som kunne være av stor betydning for gjenoppbyggingen av Norges forsvar.

Selv om proposisjonen nevner visse begivenheter som kunne tyde på at det hersket krig mellom Norge og Japan, så er det helt åpenbart at den egentlige årsak til at det ble utferdiget erklæring om krigstilstand var at den norske regjering ønsket å stå sterkt når den skulle fremme Norges erstatningskrav og andre norske krav under fredsoppgjøret. I rettferdighetens navn må det tilføyes at også andre hensyn har spilt inn, således hensynet til våre sjøfolk i Stillehavet og til våre allierte. Men man må anta — etter å ha lest proposisjonen — at hvis ikke de rent økonomiske interesser hadde vært til stede, så ville erklæringen om krigstilstand med japanerne aldri sett dagens lys. ³²

NB!

De begivenheter som påberopes til støtte for påstanden om at det faktisk hadde hersket krigstilstand fra 7. desember 1941, er ikke overbevisende, og det er vanskelig å forstå hvordan man kan hevde at vi var i krig med Japan, når det er på det rene at vi ikke har vært i krig med Italia.³³ Det fremgår av det som er nevnt ovenfor at den norske regjering lenge etter 7. desember 1941 var av den oppfatning at det ikke hersket krig mellom Norge og Japan. Godtar man påstanden om at krig brøt ut 7. desember 1941 måtte regjeringen fullstendig ha misforstått den faktiske situasjon, og det etter å ha latt saken utrede av sakkyndige rådgivere. Til tross for ordlyden i erklæringen av 6. juli 1945 må det derfor antas at krigstilstanden først inntrådte i og med dens utferdigelse. En regjering kan riktignok, en tid etter at kampfhandlingene er begynt, formelt konstatere at krig inntrådte fra det tidspunkt da fiendtlighetene ble åpnet. Men det regjeringen gjorde i dette tilfelle var faktisk å erklære krigstilstand for inntrådt med retroaktiv virkning.

Folkerettslig sett kan det ikke herske tvil om at Norge var i krig med Japan etter utferdigelsen av erklæringen av 6. juli 1945, og Norge ble da også part i fredstraktaten med Japan av 8. september 1951.³⁴ Men det er et stort spørsmål om erklæringen ikke er i strid med kravet i grl. § 26 om at kongen bare kan begynne krig til landets forsvar. Hvis de ord som er benyttet i grl. § 26 overhodet skal ha noen mening, så kan, som sagt, kongen neppe ha adgang til å erklære krig for å sikre landet erstatninger og andre økonomiske fordeler ved fredsoppgjøret. Og hvis krigserklæringen var utferdiget i forsvarsøyemed, virker det unektelig litt eiendommelig at den ble til etter at landet var befridd.

Det som skjedde var vel at regjeringen trodde at det ville være i Norges interesse å fastslå at landet var i krig med Japan. Men det var farlig for den å gjøre dette på egen hånd, ikke minst fordi en krigserklæring neppe lot seg forene med grunnlovens bud i § 26. Handlingen ble ikke mer rettmessig ved at Stortingets samtykke ble innhentet på forhånd, men regjeringen skaffet seg derved faktisk en garanti mot at det senere ble gjort politisk eller konstitusjonelt ansvar gjeldende mot den. Her har vi et eksempel på hvordan regjering og Storting, når de bare er enige, kan sette seg ut over grunnloven uten at det får noen konsekvenser for medlemmene av de to statsmakter. Det er riktignok ikke alltid like lett. Blir private fysiske eller juridiske personers grunnlovs-

beskyttede rettigheter og urettferdige offentlige opptak i dette tilfelle, og gjenstand for erstatning. Det var ikke å si sannsynligvis store flertall i Stortinget. Det var lands deltakelse i Norge tap som om alle de forholdene utstedt var gått.

Man kan karikaturisere Japan som en fiende uten fare for landet, og hånd før den nøyere på det snarere er et eksempel temmelig fritt i Stortinget, er man ikke lære oss noe å øve innflytelse begynne krig. De som kan gå inn i da man på bakgrunn den som uforenlig regjeringen, før i muliggjøre en mulighet ville dens handling Norge hadde noen som var i krig med

Ifølge grl. § 26 tinget kan hverken det. Men det kan fiendtlighetene, og stilling fra dets side